

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง รายการเจาะใจกับการสะท้อนภาพประสบการณ์ชีวิตและสังคม ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดที่นำมาใช้อ้างอิงในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

- 1.แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ทางสังคม
- 2.แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม
- 3.แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์
- 4.แนวคิดเกี่ยวกับรายการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นสื่อกลางความสัมพันธ์ทางสังคม

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับพันธกิจหลักของสื่อมวลชนนั้น งานวิจัยฉบับนี้ยึดเอาแนวทางการศึกษาจาก แนวคิดที่มีการศึกษารวบรวมไว้ใน BEYOND MEDIA โดย Richard W.Budd และ Brent D.Ruben ที่มีการกล่าวถึง พันธกิจหลักของสื่อมวลชน 4 ประการ แนวคิดที่รวบรวมไว้ นี้กล่าวว่าสื่อมวลชนมีลักษณะเหมือนกับสถาบันสังคมทั้งหลาย กล่าวคือสื่อมวลชนมีหน้าที่เติมเต็ม 'ความต้องการ' (Need) ต่าง ๆ ของสังคมและปัจเจกบุคคลในสังคม ซึ่งความต้องการที่เกี่ยวข้องกับสื่อ นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยตัวสื่อเองเท่านั้น การเกิดสื่อต่าง ๆ มากมาย ทำหน้าที่ต่าง ๆ กันไป โดยสรุปเป็นพันธกิจหลักได้ดังต่อไปนี้ ;

1.Surveillance-Information-News (หน้าที่การให้ข้อมูลข่าวสาร) เมื่อใดก็ตามที่มีการถกกันเรื่องหน้าที่สื่อมวลชนแล้วนั้น ตามหลักของสวัสดิการสังคมและปัจเจกชน หน้าที่นี้มักจะถือเป็นหน้าที่สำคัญเบื้องต้น คือ เพื่อเติมความต้องการข้อมูลข่าวสาร แทบทุกคนในสังคมมักมีความต้องการข้อมูลไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งเสมอ สังคมอุตสาหกรรมใหม่อาศัยอยู่กับข้อมูลข่าวสาร สังคมจะอยู่อย่างดีอยู่รอดก็เพียงเพราะพลเมืองของสังคมนั้น ๆ ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ Lippman บอกว่า หน้าที่ของการสื่อสารในสังคมก็คือ ต้องสร้างภาพความเป็นจริงที่มนุษย์สามารถจะปฏิบัติได้ ความสำคัญของหน้าที่นี้ หมายถึง การรู้ว่ามิอะไรเกิดขึ้น ' Surveillance of the

environment' (การสำรวจตรวจตราสิ่งแวดล้อม) เป็นคำที่ถูกใช้ครั้งแรก ๆ โดย Lasswell ซึ่งเกี่ยวข้องกับกับการค้นหาและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสังคมและองค์ประกอบทั้งหมด ทั้งหมดนี้ก็คือ ข่าว (News) เป็นคำที่รวมถึงการโฆษณาบางอย่างและส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์สินค้าด้วย ลักษณะของการให้ข้อมูลข่าวสาร ในกลุ่มของ Surveillance-Information-News นี้มี 3 ลักษณะ คือ :

1.1. เป็นเครื่องมือ ที่ช่วยให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันทุก ๆ เรื่อง ตลอดจนชีวิตการทำงานด้วย เช่น ข้อมูลตารางการออกอากาศรายการวิทยุโทรทัศน์ , ตารางการบิน , ข้อมูลการถึงกำหนดชำระภาษี , ข้อมูลราคาสินค้า , ข้อมูลอัตราแลกเปลี่ยน เป็นต้น

1.2. เป็นสิ่งที่ทำให้ข้อมูลที่มีอยู่ของคนในสังคมมีการพัฒนา ให้มีความทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

1.3. เป็นการเตือนภัย เกี่ยวกับอันตรายและภัยคุกคามต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศครั้งสำคัญ , การหลบหนีของอาชญากร , การจี้ตัวประกัน หรือ การเตือนเกี่ยวกับภัยทางเศรษฐกิจต่าง ๆ

นอกเหนือจากลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว นี้หน้าที่นี้อาจทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับสารในแง่ที่ผู้รับสารนำไปใช้ประโยชน์แล้วแต่ความต้องการของแต่ละบุคคลได้ เช่น ใช้ในการเข้าสังคม , สนองความอยากรู้อยากเห็นของตน

การทำหน้าที่นี้ยังมีแง่มุมที่เป็น Dysfunction ด้วย นั่นคือ ข่าวบางข่าวจากภายนอกอาจจะเป็นตัวที่มีศักยภาพในการคุกคามโครงสร้างทางสังคมได้ เช่น ข่าวผลกระทบของเงินตราต่างประเทศต่อประเทศเรา นอกจากนี้การเตือนภัยอย่างไม่มีประสิทธิภาพหรือตีความผิดพลาดอาจก่อให้เกิดความหวาดกลัวขึ้นได้ เช่น กรณีข่าวการมีผู้บุกรุกจากดาวอังคาร จะมีผลกระทบพอสมควรต่อปัจเจกชน ทำให้เกิดความวิตกกังวลมากขึ้น คนเราจึงมีแนวโน้มที่จะตำหนิสื่อกรณีที่น่าเสนอข่าวร้ายอย่างแม่นยำเที่ยงตรง ซึ่งประชาชนไม่ต้องการที่จะเผชิญกับข่าวร้ายนี้นัก นอกจากนี้กรณีที่เราได้รับข้อมูลที่มากเกินไปหรือถูกครอบงำด้วยกระแสของข้อมูลข่าวสาร ก็จะมีการหักเหชีวิตจากที่เคยเป็นสภาวะระเหิมไปด้วยข้อมูลข่าวสาร หลบไปสู่ชีวิตที่เป็นส่วนตัว กลายเป็นพวกที่มีความสนใจต่อข้อมูลข่าวสารน้อยไปเลย

การให้ข้อมูลข่าวสารอีกนัยหนึ่งเป็นเสมือนการทำหน้าที่สำรวจตรวจตราสังคม บางครั้งมีลักษณะเหมือนสุนัขเฝ้าบ้าน (Watchdogging) ก็คือเฝ้าระแวดระวังว่าจะเกิดสภาวะการณ์ใดใดแก่สังคม เมื่อใดมีข้อบกพร่องก็นำเสนอให้อยู่ในความสนใจของสังคมไว้ นอกจากนี้การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือธุรกิจ ก็เสมือนสื่อมวลชนทำหน้าที่ทางการตลาดอยู่ (Marketing) ในส่วนของข่าวลือนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารซึ่งเป็นผู้บริโภค และถือเป็นการบริการครั้งใหญ่แก่ผู้ผลิตนั้น ๆ ด้วย

2. Correlation-Intepretation หน้าที่นี้เดิมเป็นคำที่ใช้โดย Lasswell เป็นครั้งแรกเช่นกัน โดยทั่วไปแล้วหน้าที่นี้ถูกมองในฐานะ การตีความข้อมูลข่าวสาร มองในแง่หนึ่งจุดหมายก็คือการปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอตนเอง แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่งก็เป็นการป้องกันผลสืบเนื่องอันไม่พึงปรารถนาจากการสื่อสารที่รวมถึงการกระตุ้นเร้าที่มากเกินไป (over-stimulation) และ การระดมสรรพกำลังที่มากเกินไป (over-mobilization) ในกรณีที่ว่าอาจจะถูกมองว่าเป็นตัวคุกคามข่มขู่คนในสังคม การเขียนตีความเป็นการแสดงหลักของความพยายามที่จะทำหน้าที่นี้ หน้าที่ Correlation เป็นเสมือน 'ใบสั่งยา' ซึ่งสื่อมวลชนใช้ในการบอกผู้รับสารว่าให้คิดอะไรและควรจะทำอะไร หรือแม้กระทั่งทำหน้าที่นี้จนเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือเรียกว่า ทำหน้าที่ Initiating Social Change นั่นเอง สิ่งที่ทำคือสำรวจความต้องการของสังคมอย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดออกมาอย่างเที่ยงตรง และทำให้เกิดภาพความเข้าใจที่สมบูรณ์แก่ชุมชน สื่อยังทำการเกี่ยวพันในสังคมการทำให้สังคมและค่านิยมของสังคมแข็งแกร่งขึ้น หรืออย่างน้อยก็เพื่อความมั่นคงและรับประกันความมั่นใจ ภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางโทรทัศน์มีส่วนทำให้ผู้รับสารขนาดใหญ่เกิดความเกาะเกี่ยวกันเชิงสังคม ซึ่งความเกี่ยวพันดังกล่าวอาจนำไปสู่ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเป็นพวกพ้อง ดังจะเห็นได้จากการที่สื่อมวลชนสามารถรวมพลังความช่วยเหลือจากมวลชนในสังคมได้เสมอ เช่น ในยามที่คนส่วนหนึ่งของสังคมเดียวกันประสบเคราะห์กรรมภัยพิบัติต่าง ๆ ทางสื่อโทรทัศน์จะจัดสรรให้มีเวลาสำหรับการจัดรายการพิเศษต่าง ๆ รับผิดชอบต่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม หรือกรณีของรายการบันเทิงทางโทรทัศน์ รายการสัมภาษณ์เช่น รายการเจาะใจ นั้น ในบางตอนที่ได้นำภาพของผู้ป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ที่ขาดเงินในการนำไปรักษาอย่างถูกต้องได้ ทำให้อาการทรุดลงต้องทนทุกข์ทรมาน มานำเสนอประสบการณ์ความเจ็บป่วยให้ผู้ชมได้ทราบ ภาพเหล่านี้เมื่อนำเสนอออกอากาศไป พบว่าในเวลาต่อมาผู้แจ้งความประสงค์ที่จะให้การช่วยเหลือแก่ผู้ป่วยรายนั้น ทั้งที่ไม่ได้นำเสนอเนื้อหา มุ่งเน้นในการระดมความช่วยเหลือโดยตรง เป็นต้น สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการฟังประเด็นปัจจุบันของสังคมและควรจะหาประเด็นที่ควรทำให้แก่สังคม สื่อมวลชนเป็นเสมือนระบบเตือนภัยเบื้องต้น

ต้นสำหรับสังคม เป็นตัวกระตุ้นการรับรู้ผิดชอบของคน ความสนใจในปัญหาต่าง ๆ ของคนในสังคม ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญ นอกจากนี้อาจทำหน้าที่ Creating Social Style ตั้งแนวทางให้แก่สังคม นำเสนอภาพที่เป็นสาธารณะ เกี่ยวข้องกับบรรณกรรม วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตทั่วไปของสังคม

3.Socialization หน้าที่นี้สื่อมวลชนถูกมองเป็นผู้ช่วยส่วนหนึ่งในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม สื่อจะบอกผู้คนเกี่ยวกับสิ่งที่สังคมคาดหวัง คนทำงานสื่อมวลชนอาจไม่ค่อยได้คิดถึงข้อเท็จจริงที่ว่าเขาได้เติมเต็มกระบวนการนี้ด้วย แต่การไม่รู้หรือไม่ได้เจตนานี้ก็ไม่ได้ทำให้บทบาทหน้าที่นี้ลดน้อยลงและยังขยายกระบวนการนี้อีกด้วย กระบวนการขัดเกลาทางสังคมช่วยให้สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการจัดสรรพื้นฐานเรื่องบรรทัดฐานสังคม ค่านิยมของสังคม และ ประสบการณ์ที่สัมผัสได้ และ ในเวลาเดียวกันมันยังทำให้แต่ละบุคคลรู้ถึงพื้นฐานของปัจจุบันด้วย ผู้คนอาจจะไม่เลือกทำตามหลักพื้นฐานก็ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีความรู้และเข้าใจบรรจุอยู่แล้วว่าสิ่งที่สังคมให้การยอมรับนั้นต้องเป็นอย่างไร อีกหน้าที่หนึ่งที่มีลักษณะเดียวกับการขัดเกลาทางสังคม คือการให้การศึกษา (Education) เป็นการให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยสื่อมวลชน

4.Entertainment หน้าที่ในการให้ความบันเทิง มองเห็น ๆ แล้วจะดูแตกต่างจากการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แต่จริงแล้วเส้นระหว่างสองหน้าที่นี้ค่อนข้างเลือนลาง ไม่ควรมองเห็นชัดเจนจนเกินไป การให้ข้อมูลข่าวสารควรมีคุณค่าในการให้ความบันเทิงควบคู่ไป และ การให้ความบันเทิงส่วนมากก็ยังให้ข้อมูลแฝงอยู่ด้วย การให้ความบันเทิงขยายความสำคัญของผู้คน เสมือนขยายเวลาให้แก่ผู้คน เพราะจะช่วยปลดปล่อยจากความตึงเครียดของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่นี้ ผ่อนคลายจากสภาวะบีบคั้น ความสะเทือนใจอย่างกะทันหันทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนบรรเทาความรู้สึกยุ่งยากใดใดไม่ว่าในความเป็นจริงหรือในความคิดก็ตาม หน้าที่การให้ความบันเทิงนี้พัฒนาขึ้นโดย Stephenson ที่เปรียบเทียบที่ปัจเจกชนแสดงออกกับผลิตผลของสื่อมวลชนนั้นส่วนมากเป็นไปในทิศทางเหมือนเด็กที่เล่นของเล่น จะเล่นด้วยความใส่ใจและเพลิดเพลิน เพราะอยู่นอกเหนือ โลกแห่งหน้าที่และความรับผิดชอบใดใดของปัจเจกชน อย่างไรก็ตามการสื่อสารจะสนับสนุนการพัฒนาบุคคลและวัฒนธรรมเลยทีเดียว

แม้ว่าจะมีการแบ่งพันธะกิจหน้าที่หลัก ๆ ไว้อย่างชัดเจนเช่นนี้ แต่ในความเป็นจริงแล้วสื่อมวลชนทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกันเสมอ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการทำหลายหน้าที่ร่วมกันของสื่อมวลชน (INTERFUNCTIONAL : Charl R.) ไม่สามารถแยกแยะให้ชัดเจนได้ นอกเสียจากมีความโน้ม

เอียงไปทางหน้าที่ใดเป็นพิเศษเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการผสมผสานประเภทของรายการที่เสนอผ่านสื่อในปัจจุบัน บางรายการบันเทิงเพื่อการศึกษา (Edutainment) บางรายการเป็นการให้ข้อมูลควบคู่กับความบันเทิง (Infotainment) เป็นต้น

นอกจากนี้การพิจารณาการกระทำบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ควรพิจารณา ทั้ง 2 ส่วน นั่นคือ พิจารณาวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการกระทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้น ๆ และในขณะเดียวกัน ก็ต้องเปรียบเทียบกับผลที่เกิดขึ้นตามมาจากการปฏิบัติภารกิจหน้าที่นั้นควบคู่กันไป ด้วย มีการคาดการณ์และประเมินผลสืบเนื่องทั้งในด้านที่เป็นผลแง่บวกคือคุณประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม และผลแง่ลบที่เป็นโทษแก่สังคม

Denis McQuail ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่า สื่อมวลชนในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมนั้น เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมในฐานะที่ได้ผลิตและเผยแพร่ 'ความรู้' ซึ่งช่วยให้คนในสังคมได้เรียนรู้ประสบการณ์ของสังคมร่วมกัน สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่ให้คนในสังคมได้รับรู้ถึงเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่ไม่สามารถสัมผัสได้โดยตรงด้วยตนเอง และยังเป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ภาพของคนในสังคมกับสถาบันอื่นๆในสังคม เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบันนั้น ๆ หรือ เพื่อประโยชน์ของคนทั่วไปในสังคม ข้อความข่าวสาร ภาพลักษณ์ และ แนวความคิดที่สื่อเผยแพร่ออกไปนั้น ทำให้คนในสังคมได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราวในอดีต ภาวะสังคมปัจจุบัน และสามารถคาดการณ์แนวโน้มในอนาคตได้ สื่อเป็นตัวกำหนดมาตรฐานและบรรทัดฐานทางสังคม โดยทำให้คนในสังคมผูกพันกับสถาบันหลักต่างๆ ของสังคมที่อาศัยอยู่ สื่อมวลชนประกอบสร้างภาพความเป็นจริงในสังคมขึ้น กำหนดสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของส่วนรวม ทำให้มีการใช้ชีวิตแบบสังคมเดียวกัน รวมถึงสร้างมาตรฐาน รูปแบบและบรรทัดฐานนั้น การเป็นตัวกลางเชื่อมโยงภาพ 'ความเป็นจริง' ในสังคม (Mediation) จึงมองว่าสื่อเป็นตัวกลางของภาพความจริง เป็นตัวเชื่อมระหว่าง 'ตัวเรา' กับ 'ความเป็นจริง' มีการอุปมาว่าสื่อเป็นตัวกลางในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ;

1. สื่อมวลชนเป็น 'หน้าต่าง' (Window) ของเหตุการณ์และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะขยายวิสัยทัศน์ของเรา ทำให้คนเราได้เห็นว่าเกิดอะไรขึ้นสำหรับตัวเราเอง โดยปราศจากการแทรกแซงของคนอื่น ๆ

2. สื่อมวลชนเป็น 'กระจก' (Mirror) สะท้อนเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมและในโลก ซึ่งเป็นการสะท้อนที่น่าเชื่อถือ แม้ว่ามุมและทิศทางของกระจกอันนี้จะถูกออกแบบโดยใครคนใดคนหนึ่งก็ตาม และอย่างน้อยที่สุดคนเรามีอิสระที่จะเห็นในสิ่งที่เขาต้องการได้

3. สื่อมวลชนเป็น 'ตัวกรอง' หรือ 'คนเฝ้าประตู' (Filter/Gatekeeper) ทำหน้าที่เลือกส่วนต่าง ๆ ของประสบการณ์ด้วยความสนใจพิเศษให้เข้ามา และอาจรวมไปถึงปิดกั้นภาพและเสียงอื่นไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่

4. สื่อมวลชนเป็น 'สัญญาณ' หรือ 'ผู้นำทาง' 'ผู้ตีความ' (Signpost/Guide/Interpreter) ซึ่งทางและทำให้รู้ว่าเรื่องต่างๆ หรือข้อสงสัยประการอื่น ๆ นั้นคืออะไร นั่นคือทำให้สามารถคาดเดาเหตุการณ์ต่าง ๆ และเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจใดใดได้นั่นเอง

5. สื่อมวลชนเป็น 'สภา' หรือ 'เวที' (Forum/Platform) สำหรับนำเสนอข้อมูลและแนวคิดต่าง ๆ สู่มุขปาฐะ บ่อยครั้งที่ต้องทำให้เกิดความเป็นไปได้ในการตอบสนองและตอบกลับด้วย

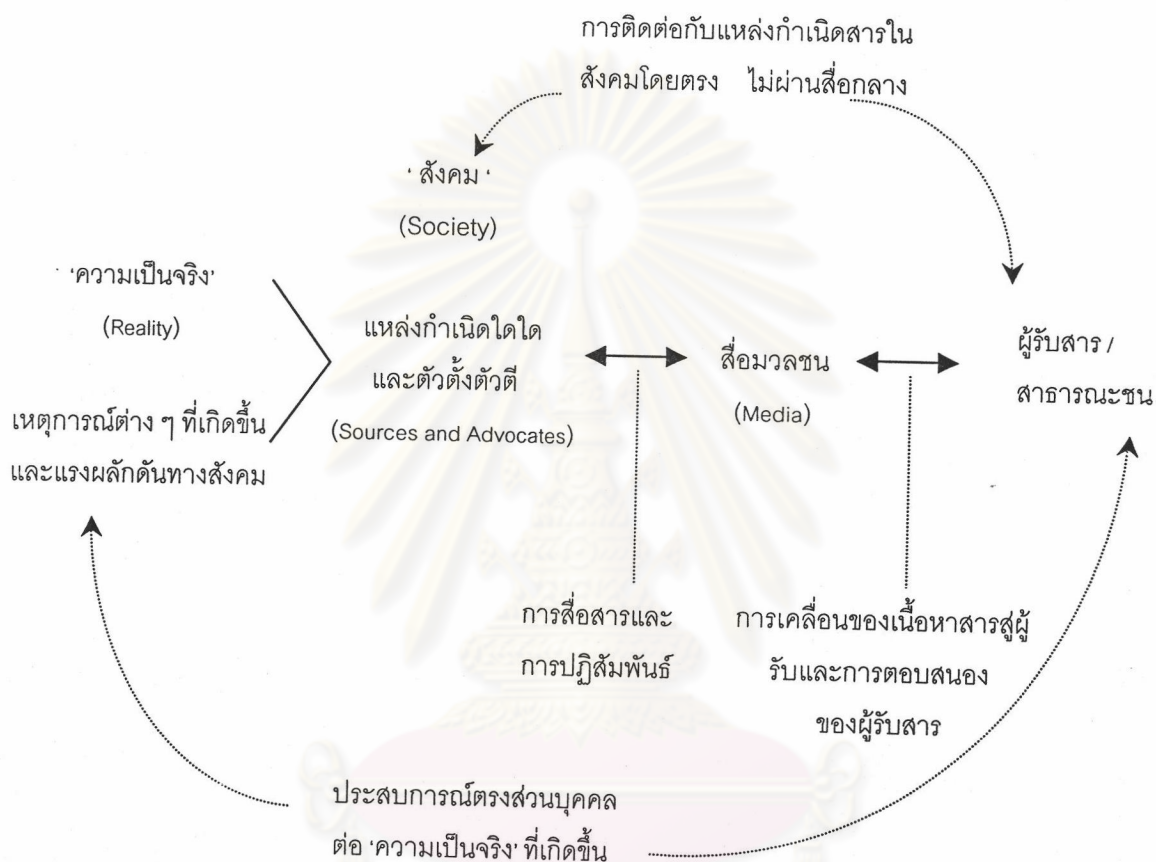
6. สื่อมวลชนเป็น 'ผู้สนทนา' (Interlocutor) หรือผู้ร่วมให้ข้อมูลในวงสนทนา ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงคนที่ส่งผ่านข้อมูลไปเท่านั้น แต่ยังสามารถตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยในวิธีที่เป็นกึ่งปฏิสัมพันธ์

ทั้งหมดนี้เป็นการเปรียบเทียบการทำบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน จากมุมมองในแง่บวก กล่าวคือการสร้างมุมมองของเราเกี่ยวกับโลกของความเป็นจริงนั้น บอกว่าสื่อมวลชนเปรียบเสมือนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขยายโลกทัศน์ สร้างความเชื่อมโยงต่อเนื่องและความผูกพันของคนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน

เวสลีย์และแมคคลีน (Westley & Maclean, 1957) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า สิ่งที่กำหนดความคิดต่าง ๆ ให้สื่อส่งผ่านออกไปนั้นจะมาจากสถาบันที่เป็นตัวตั้งตัวตี (Advocacy) ซึ่งเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสารและการเลือกใช้สื่อเป็นช่องทางที่จะสื่อสารกับผู้คนในสังคม เพื่อบอกให้ทราบถึงข้อเสนอ เหตุการณ์หรือเงื่อนไขที่สถาบันนั้น ๆ เลือกที่จะบอกให้สังคมทราบ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดของ Westley & Maclean แสดงให้เห็นว่าสื่อเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสถาบันที่เป็นตัวตั้งตัวตีที่จะบอกอะไรบางอย่าง ในโลกของความเป็นจริงผ่านทางช่องทางสื่อไปยังคนในสังคม

McQuail ได้นำแนวคิดของ Westley & Maclean มาอธิบายขยายความเพิ่มเติม ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 ซึ่งได้แสดง ภาพสื่อมวลชนที่เป็นตัวกลาง (INTERPOSE) ระหว่างประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลกับหลาย ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนสิ่งที่เกิด

จากแรงผลักดันของสังคมต่าง ๆ แสดงการเชื่อมโยงความเป็นจริงโดยสื่อมวลชน ซึ่งมีแหล่งกำเนิด คือ องค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ เป็นตัวตั้งตัวตี ทำให้มีการถ่ายทอดสิ่งที่เป็นวัตถุประสงค์ของตัวตั้งตัวต้นั้นไปสู่ผู้รับสาร (McQuail:อ้างอิงจากหลักการของ Westley & Maclean,1957)

แผนภาพ 2.1 : แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับสังคม

ในทฤษฎีการเป็นตัวสะท้อน (Reflective-Projective) ได้อธิบายถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ในการเป็นกระจก หรือตัวสะท้อนสิ่งต่าง ๆ ในสังคม สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจที่ดีที่สุดในฐานะเป็นกระจกให้กับสังคม ซึ่งมีการสะท้อนภาพบางอย่างให้กับผู้เฝ้าสังเกตการณ์แต่ละคน หรือทำให้ทุกคนสามารถเห็นมุมมองที่มีต่อตนเองและที่มีต่อสังคม สื่อมวลชนจะเป็นตัวสะท้อนภาพของสังคมที่หลากหลาย โดยไม่เหมือนกระจกเงาทั่ว ๆ ไป แต่ลักษณะการสะท้อนตามทฤษฎีดังกล่าวนี้ หมายถึงการสะท้อนจากกระจกกล้องจุลทรรศน์ซึ่งสะท้อนภาพทุกอย่างไม่ว่าจะอยู่ไกลหรือลึกเพียงใดในระบบจักรวาลนี้ เป็นการสะท้อนภาพที่มีอยู่แล้วในรูปแบบ

ของวัฒนธรรมหรือสังคมของเรา ยิ่งไปกว่านั้น การเป็นกระจกจะสะท้อนภาพนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในหลายมิติ กล่าวคือ เป็นภาพสะท้อนที่ใกล้เคียงความเป็นจริงหรือบางครั้งอาจจะเกิดการเบี่ยงเบนหักเหจากความเป็นจริงไปบ้าง หรือนอกจากนี้ยังสะท้อนภาพที่ไม่ชัดเจนคลุมเครือหรือเข้าใจยาก ซึ่งบางครั้งจะไม่ได้สะท้อนภาพเพียงภาพเดียวเท่านั้น แต่มีการสะท้อนประสบการณ์ทางสังคมอันหลากหลาย ทฤษฎีในการเป็นตัวสะท้อนนั้นสื่อจะทำหน้าที่ยิ่งกว่ากล้องจุลทรรศน์ หรือกล้องถ่ายรูปอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะแคบและลึกลงเรื่อยไป ดังนั้นก็จะทำให้คนในสังคมได้เข้าใจภาพสะท้อนต่างๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี และทำให้เกิดวิสัยทัศน์ของผู้คนในสังคมให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในมุมที่เป็นวิสัยทัศน์ของสังคม ทำให้ผู้ชมเกิดประสบการณ์เกี่ยวกับสังคมโดยการมองหรือการมีปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน แม้ว่าจะเป็นการสะท้อนผ่านสื่อแต่ละประสบการณ์นั้นก็สะท้อนภาพหลาย ๆ อย่างที่ผู้ชมเคยเห็นก็จะเป็นการตอกย้ำ และประสบการณ์ที่ผู้ชมไม่เคยเห็นก็เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และกลายเป็นการสะสมประสบการณ์ให้กับผู้ชมได้โดยที่ผู้ชมไม่ต้องไปสัมผัสประสบการณ์นั้นด้วยตนเอง

แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการทำหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ในรายการโทรทัศน์ ซึ่งแตกต่างจากมุมมองเดิมที่เมื่อสื่อโทรทัศน์แพร่หลายในสังคมนั้น คนในสังคมตลอดจนหลาย ๆ สถาบันสังคมมีมุมมองต่อโทรทัศน์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่มองว่าสื่อโทรทัศน์เป็นผู้ร้ายของสังคม นำมาซึ่งความก้าวร้าวรุนแรงและพฤติกรรมไม่พึงปรารถนามาสู่สังคม เห็นได้จาก เมื่อใดที่เกิดการกระทำผิดของเยาวชนมากขึ้นก็กล่าวโทษสื่อโทรทัศน์ เมื่อใดมีการลดน้อยถอยลงของมาตรฐานศีลธรรมของสังคมก็กล่าวโทษโทรทัศน์ ในอีกด้านหนึ่งสื่อโทรทัศน์ถูกมองว่าเป็นหน้าต่างอีกบานหนึ่งในหลาย ๆ บานของสังคม ที่ถ่ายทอดและสะท้อนค่านิยมของสังคมสู่คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตและการลดความสำคัญของความสำเร็จต่าง ๆ สื่อโทรทัศน์จะเป็นตัวตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนี้และสะท้อนสถานะของสังคมออกมาเท่านั้น สื่อโทรทัศน์จะมีบทบาทน้อยมากในการที่จะสร้างสรรค์กระแสแห่งจิตวิญญาณแต่เป็นเสมือนเครื่องปรับอากาศ ที่เพียงจะนำพากระแสเหล่านี้เข้าสู่บ้านของเราเท่านั้น อย่างไรก็ตามอีกด้านหนึ่งมองว่าสื่อโทรทัศน์สามารถใช้อำนาจในการสื่อสาร ที่ไม่ใช่เพียงแค่ถ่ายทอดภาพใดใดเท่านั้นแต่สร้างสรรค์ด้วยศักยภาพที่มีอยู่ด้วย เป็นการใช้สื่อโทรทัศน์อย่างมีจุดมุ่งหมาย สื่อมวลชนทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างมนุษย์กับโลก, มนุษย์กับศิลปะ, ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจิตใจ มีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้มนุษย์ปรับบทบาทของตนเอง รู้จักแยกแยะและเข้าใจตนเองมากขึ้น เข้าใจสังคมมากขึ้น

แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม

ทฤษฎีการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) 'ความเป็นจริง' ที่มีความหมายตามทฤษฎีนี้ จะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งต่าง ๆ ตลอดจน สังคม วัฒนธรรม ก็ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งสิ้น แนวคิดของทฤษฎีนี้อาจกล่าวได้ว่า โลก (World) ของเรา ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ โลกแห่งความเป็นจริง (World of Reality) และ โลกแห่งความหมาย (World of Meaning) นั้น อธิบายได้ว่า ; โลกแห่งความเป็นจริง (World of Reality) อาจมีคำเรียกขานต่างกันไป เช่น 'Life-world' ที่ Peter Berger เรียก และ Paramount Reality ตามที่ Alfred Shutz เรียกไว้ นั่น เป็นโลกที่เราสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเองจริง ๆ สิ่งที่เราสัมผัสนี้ เป็นได้ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ, สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น, เหตุการณ์ต่าง ๆ แม้กระทั่ง ความฝัน และ สิ่งที่ละครนำเสนอล้วนแต่เป็น 'ความเป็นจริงตามความหมายนี้'ทั้งสิ้น (บงกช เศรษฐมารี, 2523) ความเป็นจริงเหล่านี้มีอยู่มากมาย โดยที่เราอาจไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง จึงหาความแน่นอนชัดเจนของมันได้ยาก มนุษย์จึงสร้าง 'โลกแห่งความหมาย' (World of Meaning) ซึ่งถือเป็นโลกที่มนุษย์สามารถอธิบายได้ ให้ความหมายได้ กำหนดแบบแผนได้ เมื่อได้โลกแห่งความหมายแล้ว จะช่วยให้มนุษย์เรามีความมั่นคงในความรู้สึกมากขึ้น สามารถยึดเหนี่ยวได้ แม้ข้อมูลเหล่านี้มีการแปรเปลี่ยนไป ก็จะไม่ค่อยเป็นค่อยไปไม่ล้มล้างสิ่งที่เคยรู้มาโดยฉับพลัน ยิ่งไปกว่านั้น โลกแห่งความหมาย ทำให้เราได้ 'ความรู้' ที่เป็นการรับรู้เพียงบางส่วนของโลกแห่งความเป็นจริง แล้วนำมาสร้างเป็น 'คลังแห่งความรู้' (stock of knowledge) ของเราขึ้น ความเป็นจริงที่มนุษย์สร้างขึ้นมานี้ เรียกว่า 'ความเป็นจริงทางสังคม' (Social Reality)

มีหลาย ๆ ทศนะเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคม อย่างเช่น กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า การสร้างความเป็นจริงทางสังคม มีเนื้อหาโดยย่อว่า มนุษย์เรานั้นมีโลกที่ห่อหุ้มตัวเองอยู่ 2 ชั้น โลกชั้นแรกเป็นโลกทางกายภาพ (Physical world) ซึ่งอาจไม่แตกต่างกันมากนัก แต่โลกใบหลังเป็นโลกทางสังคม (Social world) ซึ่งแต่ละสังคมสร้าง (constructed) และหล่อหลอมตั้งโปรแกรมให้ปัจเจกซึมซับ (internalized) เข้าไป ซึ่งอิทธิพลทางสังคมของโลกทางสังคมนี้ทำให้กระบวนการเลือกรับรู้เหตุการณ์ กระบวนการตีความ และกระบวนการให้ความหมายแตกต่างกันไปอย่างมาก เพราะความเป็นจริงในแต่ละบริบท มีอยู่มากมาย และเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน Berger และ Luckman เชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงของโลกภายนอกตัวเขาโดยตรง แต่ต้องกระทำผ่านตัวกลาง คือประสาทสัมผัส และกระบวนการรับรู้ทางจิตมนุษย์ ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการทางสังคมมาก่อน

ส่วน Alfred Schutz มองว่า ชีวิตประจำวันของเราไม่ได้เป็นโลกส่วนตัวของเรา แต่เป็นอัตวิสัยร่วม(intersubjective) ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่แรก และเราสามารถรับรู้กับเพื่อนร่วมโลกของเรา ซึ่งแต่ละคนก็มีประสบการณ์ และการตีความที่แตกต่างกันไป และสภาพที่เราพบว่าตนเองอยู่ในโลกในขณะใดขณะหนึ่งนั้นเป็นเพียงขอบเขตเล็ก ๆ ที่เราได้สร้างขึ้นมานั่นเอง กล่าวโดยสรุปคือ ความหมายและความเข้าใจทั้งหลายของเราเกิดจากการสื่อสารของเรากับบุคคลอื่น (กาญจนา แก้วเทพ :2539)

แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคมนี้ ช่วยให้เรามองสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นผู้สร้างและผู้นำเสนอ โดยผ่านกระบวนการผลิตและเผยแพร่ชุดของความรู้ความเข้าใจด้วยบทบาทของการตีความ นิยามความหมาย พิสูจน์ใหม่ และบันทึกใหม่ บทบาทดังกล่าวได้แทรกตัวอยู่ตรงกลางระหว่างปัจเจกบุคคลกับโลกแห่งความเป็นจริง (Truth) เมื่อปัจเจกบุคคลถูกหล่อหลอมโดยโลกทางสังคม ทำให้เกิดกระบวนการสร้างโลกแห่งความหมาย (world of meaning) ให้กับสรรพสิ่งรอบตัวของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป และสร้างผลกระทบให้เกิดแก่น้ำใจของผู้คน การนิยามความจริงนั้นเป็นเรื่องของระบบความเข้าใจ (ความรู้และความคิดเห็น) ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจจะครอบงำของฝ่ายผู้ส่งสารหรือสื่อมวลชน แต่มาจากแนวโน้มของสื่อเองที่มักจะเสนอภาพความเป็นจริงทางสังคมอย่างไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และมักจะเสนอแต่เพียงแง่ใดแง่หนึ่งไม่รอบด้าน

Stephen W. Littlejohn กล่าวไว้ว่าการที่ความเป็นจริงทางสังคม จะกลายเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับได้นั้น ตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐาน 4 ประการ คือ

1. โลก หรือความเป็นจริงทางโลกไม่ได้แสดง หรือปรากฏตนออกมา ในเชิงวัตถุวิสัยต่อมนุษย์ แต่มนุษย์จะรับรู้ต่อความเป็นจริงเหล่านี้ผ่านทางประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปโดยการใช้ภาษา ในแง่ของสื่อโทรทัศน์ภาษาหมายถึงภาพ-แสง-สี-เสียงนั่นเอง
2. ความเข้าใจในความเป็นจริงทางโลก โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ ก็คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากที่สังคมมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในกลุ่มในบริบทหนึ่ง ๆ (เวลาและสถานที่หนึ่ง ๆ) นั่นคือ เกิดจากการสื่อสารของมนุษย์โดยมีปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม ในสังคม รวมทั้งสื่อมวลชน ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง

3.มนุษย์จะเข้าใจความเป็นจริงใดๆ หรือไม่เพียงใด ย่อมเป็นสิ่งที่กำหนดโดยแบบแผนการสื่อสารในขณะนั้น ดังนั้นความมั่นคง หรือไม่มั่นคงของความรู้จึงขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์ต่างๆที่เป็นอยู่ของคนในสังคมมากกว่าความเป็นจริงตามภววิสัยภายนอกประสบการณ์ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกระบวนการของการสื่อสาร

4.ความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมจะก่อรูปร่าง จากแง่มุมที่สำคัญหลายประการของมนุษย์ (ผู้รับสาร) นั่นคือ วิธีการคิดของมนุษย์ วิธีการปฏิบัติการในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อ ความเป็นจริง ของเรานั้นเอง

อย่างไรก็ตามสังคมนิยมมีการเปลี่ยนแปลงไป ตามสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดเวลา ดังนั้นในการที่จะตอกย้ำค้ำยันความรู้ และความเป็นจริงทางสังคมชุดเดิมเอาไว้ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ มากมาย และในจุดนี้เองที่สื่อมวลชนถูกใช้ให้มีบทบาทในการตอกย้ำความเป็นจริง เป็นอย่างมาก เช่น โดยวิธีการผลิตซ้ำ เพื่อย้ำเสนอบทบาท หรือภาพความเป็นจริงต่าง ๆ บ่อยครั้งเท่าไร เช่น บทบาททางเพศของแต่ละเพศ ที่ถูกนำเสนอแบบ Stereotyped ก็จะทำให้เห็นว่าบทบาทเหล่านั้น คือ บทบาทที่เป็นอยู่ในสังคม และเป็นสิ่งที่ควรยึดถือ (จิรวรา อุษยากุล :2536)

อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อการสร้างความหมายนั้นอาจจะง่ายหรือซับซ้อนก็ได้ อย่างเช่น การเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ , ภาพยนตร์ และ สื่อวิทยุโทรทัศน์ ผู้รับสารสามารถเรียนรู้คำใหม่ ๆ กับความหมายใหม่ ๆ หรือสามารถได้รับความหมายใหม่ ๆ สำหรับคำเดิม ๆ ก็ได้ สื่อมวลชนเป็นตัวถ่ายทอดที่มีอิทธิพลสำคัญในการส่งสัญลักษณ์ต่าง ๆ โดยการเพิ่มเติมความหมายได้อย่างแพร่หลายออกไป

ตามทฤษฎีการสร้างความหมายนั้น มีอย่างน้อย 4 ทางซึ่งภาพจากสื่อสามารถแสดงบทบาทในการทำให้เกิดการปรับดัดแปลงหรือสร้างความหมายทางสังคมให้แก่ความเป็นจริงได้ นั่นคือ Establishment, Extension, Substitution และ Stabilization แต่ละเทอมจะพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และความหมายที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ซึ่งสัญลักษณ์นั้นอ้างไว้ อธิบายโดยสรุปได้ดังนี้ :

1. Establishment คือ กระบวนการที่ทำให้คำใหม่และความหมายใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบภาษาผ่านทางกรณีสื่อสารเปิดรับภาพจากสื่อมวลชน เช่น AIDS , RAMBO ผู้รับสารจะมีภาพของคำเหล่านี้อยู่ในหัว มีความเข้าใจความหมาย ด้วยวิธีนี้บุคคลจะได้รับความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งพวกเขาไม่คุ้นเคยมาก่อนได้

2. Extension คือ การขยายความหมาย สามารถเกิดขึ้นจากผลของภาพในสื่อ ด้วยวิธีนี้คนเราเรียนรู้ความหมายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถผูกติดกับสัญลักษณ์ที่เขาคุ้นเคยอยู่แล้ว นั่นคือ คำเดิมก็มีอยู่แล้ว มีความหมายเดิม แต่เมื่อนำเสนอผ่านสื่อจะมีความหมายเพิ่มขึ้นไปอีก

3. Substitution คือ การแทนที่ความหมายดั้งเดิมด้วยความหมายใหม่เนื่องจากสื่อ เช่น Vietnam veteran ทหารผ่านศึกเวียดนาม ความหมายเดิมคือ ผู้กล้าที่ผ่านการรบเพื่อประเทศชาติด้วยความยากลำบาก แต่พอมีการนำเสนอภาพผ่านสื่อ ในช่วงและภาพยนตร์ ทำให้เกิดความหมายใหม่มาแทนที่ กลายเป็น 'ผู้ที่มีปัญหาทางจิต' ไปเสีย

4. Stabilization หรือ Standardization การทำให้ความหมายที่เป็นผลจากการนำเสนอภาพผ่านสื่อยังคงอยู่ต่อไป กรณีนี้ผู้รับสารได้แบ่งปันชุดความหมายสำหรับสัญลักษณ์ในภาพนั้น ๆ การที่ได้รับความหมายของสัญลักษณ์เหล่านี้ซ้ำแล้วซ้ำอีก สื่อทำการเสริมแรง (Reinforce) แบบแผนของการตีความเข้าไปอีก

กล่าวโดยสรุปแนวคิดนี้ พัฒนาจากคำอธิบายดั้งเดิม เกี่ยวกับ พฤติกรรมของมนุษย์ ที่ว่าคนเราแสดงออกบนพื้นฐานของสิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นจริง นั่นคือ ความรู้ทำให้เกิดการกระทำ ยิ่งไปกว่านั้น คนเราได้รับความรู้ (knowledge) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อ , ความเข้าใจ และ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ของความเป็นจริงซึ่งเขาต้องตอบสนอง จากแหล่งต่าง ๆ ทางสังคมในกระบวนการสื่อสาร ทุกวันนี้มนุษย์ยังคงเกี่ยวข้องกันในโลกของการสื่อสารจากพื้นฐานความรู้ที่สืบทอดมา แต่ไม่เหมือนคนในสมัยก่อนเพราะ เรามี 'สื่อมวลชน' เป็นตัวกลางในกระบวนการนี้ การที่ผูกติดกับความหมายของคำต่าง ๆ นั้น เกิดจากอิทธิพลของวิธีการที่สื่อมวลชน นำเสนอภาพ , คಾದเดา และ ดีควม ภาพความเป็นจริงต่าง ๆ นั่นเอง เมื่อเราเปิดรับเนื้อหาของสื่อมวลชน ประสบการณ์จากการอ่าน, การฟัง, หรือการดู สามารถทำให้เกิดความหมายสำหรับคำใหม่ที่เรารู้ได้ (establish meanings) และประสบการณ์นั้นสามารถขยายความหมายของคำที่เราเคยรู้มาแล้วได้ ด้วยการให้ความหมายเพิ่มเติม (extend the meanings) และยังสามารถแทนที่ด้วยความหมายใหม่

(substitute different meanings) สำหรับความหมายดั้งเดิม สุดท้ายประสบการณ์ในการเปิดรับนี้ สามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง คำที่คุ้นเคยแล้วกับความหมายนั้นมีเสถียรภาพมั่นคงขึ้น (stabilize meanings) ด้วยการนำเสนอเชื่อมโยงกันอย่างเป็นมาตรฐานซ้ำไปซ้ำมา

เราสามารถสรุปเป็นขั้นตอนพื้นฐานของ The meaning construction theory of media portrayals ได้ดังนี้ ;

1.การนำเสนอความเป็นจริงในรูปสิ่งพิมพ์,สื่อวิทยุ หรือ โทรทัศน์ สื่อจะพรรณนาถึงสิ่งต่าง ๆ เหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ ด้วยวิธีเชื่อมโยง Label (ภาษา,สัญลักษณ์,คำ) กับ Meanings (ความหมาย)

2.ผู้รับสารรับรู้ภาพและได้รับการเปลี่ยนแปลงบางประการ ในการตีความหมายของเขาและเธอต่อ Label อันใดอันหนึ่ง หรือ มีความหมายบางอย่างถูกทำให้มั่นคงอยู่ท่ามกลางแบบแผนที่มีอยู่

3.การสื่อสารกับคนอื่น ๆ คือการใช้ Label และความหมายที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อ ในการสื่อสารระหว่างบุคคล จะทำให้ความหมายที่สืบทอดจากสื่อเป็นรูปเป็นร่างขึ้นหรือถูกทำให้มั่นคงยิ่งขึ้นไป

4.ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ,เหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ต่างๆ ถูกชี้นำโดยความหมายที่คนเรายึดถือเอาไว้

ด้วยขั้นตอนเหล่านี้ สื่อมวลชนได้แสดงบทบาทในทางอ้อม แต่เป็นบทบาทสำคัญในระยะยาวที่ทำให้ความคิดและการกระทำของมนุษย์เป็นรูปเป็นร่างขึ้น

จากแนวคิดของ Adoni and Mane ได้แบ่งประเภทของความเป็นจริงไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1.Objective Reality คือ ความจริงที่เราสัมผัสได้ด้วยประสบการณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกของปัจเจกชน ซึ่งเราได้เผชิญในฐานะที่เป็นจริง

2.Symbolic Reality คือ ความเป็นจริงที่แสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ เช่น ศิลปะ เอกสาร หรือ เนื้อหาในสื่อ ซึ่งความเป็นจริงชนิดนี้มีมากมาย สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ความสามารถของปัจเจกชน ในการรับรู้และแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3.Subjective Reality คือ ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในทัศนะของตัวผู้รับนั้น ก็คือ ความเป็นจริงที่ได้รับ Objective และ Symbolic มารวมกันเข้ากลายเป็นแบบ Subjective อาจกล่าวได้ว่าวัตถุโลกจะถูกนำเสนอได้ในรูปของสัญลักษณ์ทางหนึ่ง และนำไปสู่จิตสำนึกของปัจเจกชน

ความเป็นจริงตามความหมายของ Adoni and Mane ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ถูกมนุษย์สร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขเขตความสัมพันธ์ (Zone of reference) และความเป็นจริงที่ปัจเจกชนรับรู้จะเป็นเพียงบางส่วนของความเป็นจริงทั้งหมด ที่แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นผู้สร้างความเป็นจริงขึ้นมา และเราเรียกว่าเป็นความจริงทางสังคม (Social Reality) และความเป็นจริงนี้จะเป็พื้นฐานของการกระทำทางสังคมของปัจเจกชน เป็นสิ่งที่ขึ้นกับกระบวนการสื่อสาร ตลอดจนอิทธิพลของการสื่อมวลชน ดังนั้นหากต้องการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะผู้ประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมโดยการวิเคราะห์ถึงตัวบท (Text) มาเป็นกรอบในการพิจารณาก็จะช่วยให้เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์

รายการโทรทัศน์เป็นผลิตภัณฑ์ (product) ของสื่อมวลชนซึ่งทีมงานผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นผ่านกระบวนการผลิตหลายขั้นตอน แล้วนำออกอากาศเผยแพร่สู่สายตาผู้รับสาร ในรูปแบบต่าง ๆ กันมากมาย และนำเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป ทำให้มีการจำแนกประเภทรายการบันเทิงทางโทรทัศน์ด้วยเกณฑ์หลายเกณฑ์ด้วยกัน ได้แก่

1.การแบ่งประเภทตามรูปแบบการนำเสนอ และเนื้อหาที่นำเสนอเป็นหลัก ตามเกณฑ์นี้สามารถแบ่งรายการโทรทัศน์ออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1.1.รายการสารคดี มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเรื่องเดียว ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบรายการ เช่น ความรู้เกี่ยวกับสัตว์,เกี่ยวกับธรรมชาติ,สารคดีเชิงอนุรักษ์

1.2.รายการรูปแบบพูดคนเดียว (Straight Talk) เป็นรายการที่มีบุคคลมาปรากฏตัวพูดคุยกับผู้ชมเพียงหนึ่งคน ใช้ภาพประกอบเพื่อมิให้เห็นผู้พูดๆ ตลอดเวลาจนทำให้เบื่อ

1.3.รายการบรรยาย (Narration) เป็นรายการที่นำเสนอโดยการบรรยายล้วนๆ ไม่มีการสัมภาษณ์ผู้ร่วมรายการ หรือบทสัมภาษณ์อื่นๆ มาเสริมในรายการ โดยจะไม่เห็นตัวผู้บรรยายตั้งแต่เปิดรายการจนจบรายการ และจะมีภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาประกอบตลอดการบรรยาย

1.4.รายการสาระละคร (Docu-Drama) เป็นรายการที่ผสมผสานรูปแบบสารคดีเข้ากับรูปแบบละคร หรือนำละครมาประกอบรายการที่เสนอสาระบางส่วน มิใช่เสนอเป็นละครทั้งรายการ เช่น ใช้ละครนำเรื่อง ใช้ละครเป็นตัวอย่าง ใช้ละครสรุปประเด็น

1.5.รายการสัมภาษณ์ (Interviewes) เป็นรายการที่มีผู้สัมภาษณ์ถามคำถามและให้ผู้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะนำเสนอทำการตอบคำถามหรืออธิบายเรื่องราวให้ฟังอย่างเข้าใจ ปัจจุบันการสัมภาษณ์บุคคลได้เป็นส่วนหนึ่งของรายการโทรทัศน์ประเภทอื่นๆ ด้วย เช่น รายการปิกนิกะบันเทิง (Variety Show) และรายการทอล์คโชว์ (Talk Show) ความน่าติดตามของรายการดังกล่าว ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของรายการที่ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

ผู้ชม ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของรายการตนเอง เช่น รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตหรือสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ย่อมมีผลทางจิตวิทยาสูงกว่ารายการอย่างอื่น หรือรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางความคิดจะดึงดูดความสนใจได้มาก ความขัดแย้งเช่นว่านี้ อาจเป็นความขัดแย้งระหว่างความคิดเห็นของคนสองคน ระหว่างคนกับสังคม หรือระหว่างคนกับธรรมชาติก็ได้ การโต้แย้งทางความคิดซึ่งนำไปสู่คำถามที่ท้าทายคำตอบ จะปลุกเร้าความสนใจของผู้ชม แต่ก็ต้องเข้าใจง่าย รวมทั้งให้แง่คิดแก่ผู้ชมจึงได้รับความนิยมมากกว่ารายการที่ล้าลึก และซับซ้อน

1.6.รายการนิตยสารทางอากาศ นำเสนอเนื้อหาหลายเรื่อง และมีวิธีการนำเสนอหลายแบบ จะเป็นละคร อภิปราย สัมภาษณ์ รวมอยู่ในรายการเดียวกัน โดยมีแกนกลาง (Theme) ของรายการอยู่อันหนึ่ง เป็นตัวเชื่อมโยงเนื้อหาให้เกิดมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) ของรายการขึ้นมา ปัจจุบันเรียกว่ารายการวาไรตี้โชว์ หรือบันเทิงะบันเทิง มาจากคำว่า Variety ในภาษาอังกฤษซึ่งหมายถึง รายการบันเทิงประเภทเบ็ดเตล็ดต่างๆ สำหรับประเทศอังกฤษเรียกรายการประเภทนี้ว่า Light Entertainment แต่ในสหรัฐอเมริกาเรียกว่า Variety Show ที่ได้รับความนิยมสูงมาก ประกอบด้วยรูปแบบความบันเทิงหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการสัมภาษณ์บุคคล หรือรายการรูปแบบพูด (Talk Show) รูปแบบดนตรี, รูปแบบแสดงตลก, รูปแบบเกมการแข่งขัน (Game Show) และรูปแบบการแสดงโชว์พิเศษต่างๆ สาเหตุที่มีรูปแบบหลากหลายเช่นนี้ก็เพราะการจัดรายการวาไรตี้โชว์นั้นได้รับการพัฒนามาจากการแสดงบนเวที (Stage Show) ซึ่งเริ่มแรกนั้นเป็นการแสดงบนเวทีในโรงละคร โรงภาพยนตร์ ห้องโถงเต้นรำ หรือห้องบอลรูม มีผู้เข้าไปนั่งชมการแสดงตั้งแต่การแสดงละครเพลง การแสดงดนตรีและการร้องเพลงสดหน้าวงดนตรีขนาดใหญ่ จนกระทั่งต่อมาได้มีการใช้กล้องโทรทัศน์ถ่ายทอดสดจากเวทีการแสดงจริงๆ และพัฒนามาถึงการนำรูปแบบการแสดงนั้นมาจัดขึ้นในห้องส่งโทรทัศน์ และบันทึกเทปไว้เพื่อนำออกอากาศ

2.การแบ่งประเภทโดยยึดเอาผู้ชม (Audience) เป็นหลัก การจำแนกประเภทรายการลักษณะนี้จะเป็นการนำเสนอรายการตามกลุ่มผู้ชมเป็นหลัก เช่นรายการแม่บ้าน รายการวัยรุ่น รายการเพื่อเกษตรกร เนื้อหาที่นำเสนอจะเป็นการกำหนดไว้กว้างๆ ว่าควรเป็นเรื่องราวที่เป็นประโยชน์สำหรับคนกลุ่มนั้นเท่านั้น แต่ไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นเรื่องกีฬา แพชั่น หรือสุขภาพอนามัย นอกจากนี้รูปแบบการนำเสนอรายการก็จะไม่แน่ชัด ขึ้นอยู่กับวิธีการที่ผู้ผลิตเลือกนำเสนอ

3.การแบ่งประเภทโดยยึดเอาหน้าที่ของสื่อมวลชน (Function) เป็นหลัก เป็นการแบ่งลักษณะรายการตามหน้าที่ในการบริการของสื่อมวลชน คือ หน้าที่ในการให้ข่าวสารความรู้ หน้าที่ในการให้ความบันเทิง หน้าที่ในการบริการสาธารณะ การแบ่งรายการตามลักษณะนี้จะเป็นการแบ่งอย่างกว้างๆ เช่น รายการข่าว รายการสาระความรู้ รายการบันเทิง

แต่อย่างไรก็ตามการแบ่งรายการตามเกณฑ์ข้างต้นอาจจะไม่ครอบคลุมลักษณะของรายการโทรทัศน์ทั้งหมดในปัจจุบันที่มีลักษณะผสมผสานกันจนไม่สามารถยึดตามเกณฑ์ได้ เช่น เป็นรายการที่ไม่มีความต่อเนื่อง ไม่มีแกนกลาง แต่มีการนำเนื้อหาและรูปแบบมาผสมกันไป หรือเป็นรายการที่มีส่วนผสมของสาระและความบันเทิงร่วมกัน อย่างที่เราเรียกกันว่ารายการสาระบันเทิง(Infotainment) หรือรายการบันเทิงศึกษา(Edutainment) ซึ่งเป็นการพบกันครึ่งทางระหว่างเนื้อหาที่เป็นข่าวสารความเป็นจริง(Information) หรือความรู้และการศึกษา(Education) แต่รูปแบบการนำเสนอเป็นความบันเทิง(Entertainment)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดเกี่ยวกับรายการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์

การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการที่มีประโยชน์ยิ่งสำหรับรายการโทรทัศน์ สามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรายการได้หลากหลายเนื้อหาสาระ ทำให้รายการมีชีวิตชีวาและน่าสนใจขึ้น เพราะโดยทั่วไปผู้รับสารมีสัญชาตญาณความต้องการ อยากรู้ อยากเห็น และมีแนวโน้มให้ความสนใจที่จะรู้จักเรื่องส่วนตัว หรือความเคลื่อนไหวหรือบางแง่มุมของบุคคลที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์สำหรับรายการโทรทัศน์นั้น เป็นการสัมภาษณ์ที่เห็นทั้งภาพได้ยินทั้งเสียงจากสถานที่จริงยิ่งทำให้รายการโทรทัศน์นั้นได้บรรยากาศที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น ในการผลิตรายการสัมภาษณ์ ต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์เฉพาะรายการ บุคคลที่จะไปสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ การเตรียมคำถามเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ความยาวที่ต้องการจริง การนัดหมายล่วงหน้า

ดังนั้นรายการสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องมีการเตรียมการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์โดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1.1. การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง (The Feature interview หรือ Informational Interview) มีจุดหมายให้ผู้ชมได้คำตอบที่เป็นความจริงหรือข้อเท็จจริง หรือ บอกข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเรื่องราวที่น่าสนใจ คำถามมักเป็นคำถาม ทำไม...เมื่อไร...อย่างไร...มีผลเป็นอย่างไร เป็นต้น เมื่อจบการสัมภาษณ์ผู้ชมต้องหายข้องใจ ในเรื่องที่เป็นหัวข้อของการสัมภาษณ์นั้น หรือเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและเป็นที่น่าสนใจแก่คนในสังคมในช่วงเวลานั้นๆ เช่น เหตุการณ์บุกชิงตัวประกันจากนักโทษชาวพม่าแหกคุก จะสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ ทั้งตัวประกันที่รอดชีวิต สัมภาษณ์เจาะลึกถึงแผนและการตัดสินใจเข้าชิงตัวประกันของตำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การสัมภาษณ์นี้จะต้องแสดงให้เห็นถึงความกดดันของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทราบข้อเท็จจริงรู้ที่มาที่ไปของเหตุการณ์

1.2. การสัมภาษณ์เพื่อสำรวจทัศนคติหรือความรู้สึก (The opinion-research interview หรือ Personality Interview หรือ vox pop หรือ Voice of people) เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นข้อขัดแย้ง ข้อสงสัย และเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป ไม่มีวัตถุประสงค์

ที่จะให้ได้ข้อมูล แต่ต้องการรู้ความคิดเห็นของประชาชนหมู่มากกว่าเป็นอย่างไร ใช้คำถามที่เปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ สามารถแสดงคำตอบที่แสดงถึงความเห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย เป็นบวกหรือเป็นลบก็ได้ ผู้ให้สัมภาษณ์จะแสดงความคิดเห็นทัศนคติความรู้สึก บุคลิกภาพของตนออกมา คำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์บางกลุ่มนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป เช่น มีความคิดเห็นอย่างไรต่อบริษัทที่ใช้กระเบื้องโพลีเมอร์ของผู้ว่ากรุงเทพมหานคร คนใหม่

1.3. การสัมภาษณ์บุคคลผู้มีชื่อเสียง (Celebrity Interview หรือ The Interview with a well-know person) เป็นการสัมภาษณ์ต้องการแสดงออกให้เห็นถึงบุคลิกภาพ ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป มีวัตถุประสงค์เพื่อยกย่องให้เกียรติเชิดชู เพิ่มพูนความนิยม การสัมภาษณ์นี้ เป็นการเข้าไป "สัมภาษณ์" บุคคลที่มีชื่อเสียงคนนั้น เช่น สัมภาษณ์นักมวยเหรียญทองโอลิมปิก, นักแสดงเยาวชนดีเด่น, นักร้องชนะเลิศประกวด, นางสาวไทย, คนสู้ชีวิต เป็นต้น

2. การวางโครงร่างรายการ หมายถึง การกำหนดตัวบุคคล ทั้งผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ และ การกำหนดโครงร่างของเรื่องราวที่จะสัมภาษณ์ อธิบายได้ดังนี้

2.1 การกำหนดตัวบุคคล รายการสัมภาษณ์ หมายถึง การที่คน 2 คนหรือ มากกว่ามาพูดคุย ซักถาม ปัญหา ข้อข้องใจ ชี้แจงเรื่องราว ข่าวสาร ตามหัวข้อหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ในรายการสัมภาษณ์จึงมีผู้สัมภาษณ์ และ ผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งสองมีบทบาทในรายการสัมภาษณ์ต่างกัน คือ

ผู้ให้สัมภาษณ์ ทำหน้าที่ในการซักถามเพื่อให้ได้คำตอบตามที่ต้องการจากผู้ให้สัมภาษณ์ ต้องทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนผู้ฟัง ต้องพยายามทำความเข้าใจกับผู้ฟังนั้น กำลังสนใจเรื่องใด และพยายามทำหน้าที่ในการพูดคุยและซักถาม ซึ่งบางครั้งจะมีการกำหนดสคริปต์เรียงลำดับตามหัวข้อที่วางไว้ นอกจากนั้นยังทำหน้าที่สรุปเรื่องราวซึ่งโดยทั่วไปมีการสรุป 2 ลักษณะ คือ การสรุปแบบปิด เป็นการสรุปตามแนวเรื่อง ถ้าเรื่องเป็นอย่างไรก็ควรจะเป็นอย่างนั้นตายตัว และ การสรุปแบบเปิด ซึ่งปล่อยให้ไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ผู้ที่ตอบคำถามของผู้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้เรื่องราว ตามที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการ ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงบทบาทเป็นผู้เล่าเรื่อง เล่าโดยเป็นเรื่องของตนเอง หรือเรื่องที่ตนไปเกี่ยวข้องกับด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแง่มุมต่าง ๆ ในชีวิต หรือประสบการณ์ที่ได้พบ

3.การกำหนดโครงร่างของเรื่องราวที่จะสัมภาษณ์ เป็นสิ่งที่รายการสัมภาษณ์ ต้องมี จะใช้วิธีวางเค้าโครงไว้ในบท คือ การกำหนดประเด็นเรื่องที่ต้องการนำเสนอ และลำดับ ความสัมพันธ์ของเรื่องที่น่าเสนอ ซึ่งอาจเป็น การลำดับความสัมพันธ์ของเรื่องตามเหตุการณ์ (Chronological) หมายถึง การเกิดเหตุการณ์ตามเวลา การลำดับเหตุการณ์ตามผลกระทบที่เกิดขึ้น (Cause-Effect) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบเช่นไรแล้วยกเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง มาเสริมโดยไม่เรียงลำดับตามเหตุการณ์ที่เกิดก่อนหลัง ตลอดจนการแก้ปัญหาหลังจากมีเหตุการณ์เกิดขึ้น เรื่องราวที่ดำเนินไปตามลักษณะการเล่าเรื่อง คือ เริ่มเรื่อง-ดำเนินสู่ปมปัญหา-สู่จุด สูงสุดของเรื่อง-จนกระทั่งการคลี่คลายปัญหา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เทคนิคการสร้างความหมายในรายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์" ของ นนทวรรณ ดิษฐรัมย์ (2540) เป็นการศึกษากระบวนการสร้างความหมายในรูปแบบและเนื้อหาที่นำเสนอในรายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์ ศึกษาวิเคราะห์ถึงการสร้างความหมายตรงและความหมายแฝงในรายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างความหมายในรายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์ในขณะนั้น ได้ผ่านกลวิธีการสร้างความหมายทางภาพและเสียง เป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงในเรื่องต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประเภทของรายการ เช่น รายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์ประเภทสุขภาพอนามัยและรายการประเภทวิทยากรและเทคโนโลยีนั้นสร้างความหมายตรงที่เป็นความเป็นจริงอย่างแท้จริง เหมือนที่ผู้ชมได้รับรู้ด้วยตนเองจากโลกแห่งความจริง มากกว่าการสร้างความหมายแฝงที่ก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง แต่ก็ไม่ได้นำเสนอความหมายที่เป็นสาระแก่ผู้ชมเพียงอย่างเดียว แต่กลับมีการสร้างความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสินค้าและบริการของผู้สนับสนุนรายการค่อนข้างมาก ส่วนรายการความรู้ขนาดสั้นทางโทรทัศน์ประเภทศิลปวัฒนธรรม ยังมีการสร้างความหมายแฝงที่เป็นความเป็นจริงที่แสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ เสนอลวดลายต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงความเป็นไทย และสื่อถึงการเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย เป็นความจริงในโลกแห่งความหมายที่ผู้ชมสามารถรับรู้ได้ด้วยความรู้สึกลึกภายในจิตใจ รายการที่มีเนื้อหาประเภทเชิดชูสถาบันกษัตริย์จะเน้นการสร้างความหมายแฝง 2 ลักษณะคือความจริงแท้เหมือนโลกภายนอก และความจริงในรูปสัญลักษณ์ที่นำไปสู่จิตสำนึกของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งและเทิดทูนพระมหากษัตริย์ตอกย้ำความเคารพศรัทธาที่ผู้ชมมีต่อสถาบันกษัตริย์ที่มีอยู่ในจิตใจคนไทยอยู่แล้ว เป็นต้น โดยงานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์ในการเป็นแนวทางของการวิเคราะห์การสร้างความหมาย ในรายการโทรทัศน์ประเภทอื่นๆ ได้ ตลอดจนนำมาประยุกต์วิธีการในการวิเคราะห์หาความหมายตรงและความหมายแฝงในรายการโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอปรัชญาในการดำรงชีวิตที่จะศึกษาได้ต่อไป

งานวิจัยเรื่อง "การนำเสนอประเด็นของสมรภัช คำสิงห์ ในสื่อมวลชน ของ วราภรณ์ ชื่อประดิษฐ์กุล(2540) ซึ่งศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเลือกรับรู้ ดีความ เลือกสรร และ กลวิธีการสร้างภาพของหนังสือพิมพ์แต่ละแนวเนื้อหา ในประเด็นเดียวกันคือเรื่องของสมรภัช คำสิงห์ และได้ศึกษาวิเคราะห์ภาพความเป็นจริงของสมรภัช ที่หนังสือพิมพ์แต่ละแนวเนื้อหาแนะนำเสนอแตกต่างกันเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์หาทงกรรมที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ 3 แนวเนื้อหา คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่เน้นเนื้อหาแนวเร้าใจ , หนังสือพิมพ์แนวการเมืองอย่างหนังสือพิมพ์มติชน

และหนังสือพิมพ์กรุงเทพมหานครที่เป็นเนื้อหาแนวธุรกิจ ผลการวิจัยพบว่าการนำเสนอประเด็นของสมรภัทร์ คำสิงห์ ในสื่อมวลชนนั้น เป็นกระบวนการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งเป็นกลวิธีที่สลับซับซ้อนยิ่ง เป็นแบบแผนที่สื่อมวลชนในฐานะผู้ผลิต ได้รับรู้ ตีความ นิยามความหมาย และเลือกสรรเหตุการณ์ของสมรภัทร์ คำสิงห์ และพร้อมกันนั้น สื่อมวลชนก็ได้เติมกลวิธีถ่ายทอดและเทคนิคการเล่าเรื่อง ในการสร้างภาพความเป็นจริงของสมรภัทร์ ให้สอดคล้องกับแนวเนื้อหา ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป วาทกรรมที่หนังสือพิมพ์แต่ละแนวเนื้อหาเลือกใช้ การให้ความสำคัญสำคัญเพื่อต่อยอดมิติด้านใดด้านหนึ่งแตกต่างกัน งานวิจัยฉบับนี้เสนอแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาในแบบการวิเคราะห์วาทกรรมที่นำไปสู่การสร้างความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการวิเคราะห์นี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์บทโทรทัศน์ บทสนทนาต่าง ๆ ที่มีในรายการเจาะใจได้

งานวิจัยเรื่อง “การขัดเกลาทงสังคมผ่านรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทรายการ ปกิณกะบันเทิง” ของ ศศิธร อภิสัทธีนิรันดร์ (2541) เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาของรายการ ปกิณกะบันเทิงสำหรับเด็ก ว่าได้แสดงบทบาทในการขัดเกลาทงสังคมให้แก่เด็กในลักษณะใด มีการสอดแทรกเกี่ยวกับการขัดเกลาทงสังคมในเรื่องใดบ้าง และศึกษารูปแบบในการนำเสนอแต่ละรายการ ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการว่ามีปัจจัยใดบ้าง ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการที่เนื้อหาสะท้อนประสบการณ์ชีวิตและสังคมในงานวิจัยฉบับนี้ได้

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การเล่าเรื่องทางโทรทัศน์ในรายการสัมภาษณ์” ของ รวมพร ศรีสุมานันท์ (2541) ศึกษาให้ทราบถึงลักษณะประเด็นเรื่องราวที่นำเสนอและองค์ประกอบด้านเนื้อหาของการเล่าเรื่องทางโทรทัศน์ในรายการสัมภาษณ์ 2 รายการ คือ รายการเจาะใจ และ รายการเจาะใจ ผลการศึกษาพบว่าทั้งสองรายการประสงค์จะนำเสนอสาระบันเทิงแก่ผู้ชม ให้ผู้ชมได้รับทั้งความบันเทิงขณะรับชมและสาระประโยชน์แง่คิดที่จะได้รับจากการชมรายการ แต่รายการจะมีความต่างกันตามแนวคิดในการผลิตรายการที่ต่างกัน จึงนำเสนอเนื้อหาที่ต่างกัน โดยงานวิจัยจะวิเคราะห์การนำเสนอโดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่องทางโทรทัศน์ นั่นคือ พิจารณาเหตุการณ์ (Events) ที่เกิดขึ้นว่ามีการนำเสนอถึงการกระทำ และสาเหตุของการณ์ พบว่ามักจะใช้การเล่าเรื่องแบบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจง่ายและไม่สับสน พิจารณาสິงที่ปรากฏแวดล้อมทำให้เหตุการณ์นั้นสมบูรณ์ (Existents) ว่าทั้งสองรายการมีการเพิ่มเติมนำบุคคลใดใดมาร่วมรายการเพื่อสนับสนุนเหตุการณ์ ศึกษาการวางแนวเรื่อง (Plot) ลักษณะการเล่าเรื่องทั้งหมด ตลอดจนศึกษาการเข้ารหัสทางเทคนิคโทรทัศน์มาใช้ในการสร้างให้การเล่าเรื่องเป็นไป

ตามประสงค์ ทั้งภาพ,แสงสีและเสียง ที่ทั้งสองรายการมีการใช้รหัสทางเทคนิคมาช่วยสร้างบรรยากาศและกระตุ้นอารมณ์ในการเล่าเรื่องมากขึ้น ทั้งนี้เป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ในการเป็นแนวทางการวิเคราะห์การเล่าเรื่องและการเข้ารหัสของรายการสัมภาษณ์และประยุกต์สู่การศึกษา รายการที่มีการนำเสนอประสบการณ์ชีวิตและสังคมแก่ผู้ชมด้วยเช่นกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย